

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

ОС «Бакалавр»

(освітній ступінь)

на тему: Психологічні аспекти безробіття працездатного населення

Виконав: студент 4 курсу, групи
ПП-41 напряму підготовки
6.030103 «Практична психологія»
Вереш О.Є.

Керівник Барчі Б.В.

Рецензент Іванова В.В.

Мукачево - 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ БЕЗРОБІТТЯ	
1.1. Зайнятість населення як психологічна проблема	6
1.2. Психологічні особливості осіб в ситуації втрати роботи.....	12
1.3. Психологічна допомога безробітного	21
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ БЕЗРОБІТТЯ ПРАЦЕЗДАТНОГО НАСЕЛЕННЯ	
2.1. Аналіз методичного інструментарію дослідження.....	31
2.2. Аналіз результатів емпіричного дослідження	36
2.3. Рекомендації щодо створення соціально-психологічних умов працевлаштування безробітного населення.....	48
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Україна перебуває в умовах нестабільної політичної ситуації, що яскраво відображається на економіці країни. Викликане веденням військових дій на сході України, разюче погіршення ситуації після 2014 року призвело до затяжної економічної кризи, що, в свою чергу, позначається у дисбалансі всіх макроекономічних показників. Наслідком дестабілізації є падіння виробництва, скорочення рівня життя населення, зниження інвестиційної діяльності, суттєве підвищення рівня інфляції та безробіття.

Здійснюваний в Україні в даний час перехід до ринкових відносин пов'язаний з великими труднощами, виникненням багатьох соціально-економічних проблем. Одна з них - проблема зайнятості, яка нерозривно пов'язана з людьми, їх виробничою діяльністю. Процес руху робочої сили (добровільної чи вимушеної) означає постійне протягом економічно активного населення між сукупністю зайнятих і безробітних. Головними причинами сучасного досить високого рівня безробіття в країнах є: спад економіки і відповідне скорочення сукупного попиту на робочу силу; структурні зрушення; рух робочої сили (професійне, соціальне, регіональне).

Основний чинник безробіття в економічно розвинених країнах - науково-технічний прогрес і впровадження нових технологій протягом 90-х років помітного впливу на скорочення попиту на робочу силу в Україні, як і в більшості країн перехідної економіки, не здійснював.

На сьогоднішній день, проблема зайнятості - одна з найактуальніших проблем економічного розвитку і одна з найважливіших. Безробіття вважається, з одного боку важливим стимулятором активності працюючого населення, а з іншого - великим суспільним горем. Всі країни докладають багато зусиль для подолання безробіття, але жодній з них ще не вдалося ліквідувати її повністю.

В умовах територіальної та політичної невизначеності, Україна зазнала значних втрат, в тому числі й демографічних. Втрати серед економічно активного населення і в той же час недостатнє використання трудового потенціалу країни на фоні політичної та економічної невизначеності (у формі безробіття) відображаються на економічній ситуації. А саме людський потенціал є одним з основних факторів стабільності економіки.

Аналіз соціально-економічних процесів, що відбуваються в усіх розвинутих країнах, переконливо свідчить про необхідність проведення спеціальних законодавчих та організаційних заходів по соціальному захисту і психологічній підтримці населення.

Проблеми безробіття вимагають від державної служби зайнятості підвищення ефективності її діяльності, чіткої організації роботи. Сьогодні більшість стикається з матеріальними нестатками, несвоєчасною виплатою заробітної плати, низьким рівнем пенсійного забезпечення, безробіттям. Вирішення цих проблем не може чекати.

Проблема безробіття в умовах дестабілізації країни в цілому, повинна стати однією з провідних проблем, які необхідно розв'язати для досягнення покращення економічної ситуації в умовах затяжної економічної кризи. Саме це створює необхідність більш детального теоретичного дослідження безробіття, його причин та визначення можливостей його подолання.

При аналізі сучасного стану безробіття в умовах нестабільної економічної ситуації можна дійти висновку, що для розв'язання цієї проблеми потрібно вжити заходів, що не можуть обмежуватися тільки сферою трудових відносин. Розробка дієвої економічної стратегії вимагає кардинального реформування внутрішніх макроекономічних механізмів, що залишається дуже невиразним .

Об'єкт дослідження – безробіття працездатного населення.

Предмет дослідження – психологічний стан безробітного.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити проблему психологічного стану безробіття працездатного населення.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз психологічного стану особистості в ситуації безробіття: джерела, особливості та наслідки для конкурентоспроможності безробітного.
2. Провести емпіричне дослідження з дослідження емоційного стану безробітних та проаналізувати його результати.
3. Скласти рекомендації психологічної допомоги незайнятому населенню.

Для досягнення поставленої мети та визначених завдань було використано наступні методи дослідження: теоретичний аналіз наукових та практичних результатів досліджень з даної проблеми; спостереження; анкетування; «Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху» Т. Елерса; «Методика діагностики особистості мотивації до уникнення невдач» Т. Елерса; Фрайбургський особистісний опитувальник (Freiburg Personality Inventory - FPI); «Методика діагностики особистісних і групових базових потреб»; «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері» О. Ф. Потьомкіної; методи математичної обробки результатів експериментальних досліджень.

База дослідження

Дослідження проводилося на базі Мукачівського міського центру зайнятості.

Загальна вибірка досліджуваних становила 45 безробітних.

Практичне значення дослідження полягає в підборі системи методик з діагностування емоційного стану осіб, що перебувають на обліку в центрі зайнятості та обґрунтуванні необхідності психологічної підтримки безробітних.

ВИСНОВКИ

В умовах фінансово-економічної кризи набуває все більшої гостроти проблема безробіття, яка неодмінно підвищує актуальність професійної орієнтації, що є одним із дієвих засобів профілактики безробіття, активної психологічної підтримки незайнятого населення.

Важливим завданням профорієнтаційної роботи в службі зайнятості є сприяння професійному самовизначенню та професійній самореалізації безробітних. За допомогою широкого спектру методів та засобів професійної орієнтації спеціалісти центрів зайнятості сприяють оптимізації дій людини щодо вибору професії, напрямку професійного навчання, виду професійної діяльності та подальшого працевлаштування: надають інформацію відносно попиту і пропозиції на ринку праці, актуальності різних професій, можливостей набути професію, застосування знань та наявного досвіду особистості. Людина, яка звернулася до центру зайнятості, отримала профорієнтаційні послуги і активно співпрацює зі спеціалістами, є більш успішною у пошуку роботи. Таким чином, скорочення терміну перебування людини на обліку в службі зайнятості залежить, зокрема, від рівня організації профорієнтаційної роботи.

При тривалому безробітті у людей поглиблюється не тільки емоційна нестабільність та послаблюється нервова система, але й суттєво порушується вольова сфера.

Психологічне дослідження безробітних з терміном безробіття понад 5 місяців засвідчує втрату спокою, стрес, підвищений рівень тривожності, недостатній самоконтроль, різке погіршення вольових аспектів діяльності, що досить часто супроводжується розвитком кризових станів.

Розвиток особистості в умовах безробіття характеризується суттєвим порушенням психоемоційної та вольової сфери; тим часом, інтелектуальні, комунікативні властивості та властивості міжособистісної взаємодії потерпають значно менше.

В умовах безробіття суттєво погіршуються показники у більшості опитаних, що свідчить про особливості деградації особистісної сфери людини в екстремальних умовах.

Актуальною стає необхідність вироблення ефективних психологічних програм-тренінгів з корекції хибних настановлень, стереотипів поведінки безробітних, низької мотивації. Ефективними можуть бути програми усвідомлення і розвитку здібностей, що обумовлюють пристосування до будь-якої соціальної ситуації.

Психологічне консультування безробітних має спрямовуватися на оптимізацію їх соціальної адаптації, підвищення самооцінки, набуття активної життєвої позиції, ініціативності, подолання соціальних страхів, тривожності, підвищення рівня домагань, актуалізацію творчого потенціалу, повернення життєвої перспективи.

Високий рівень безробіття – це проблема, яка потребує глибокого наукового аналізу та вироблення системи заходів, які можуть використовуватися для розробки і реалізації ефективної соціально-економічної політики, направленої на забезпечення продуктивної зайнятості економічно активного населення країни, зменшення рівня безробіття до мінімального соціально-допустимого рівня. Тобто, соціально-економічна політика – це заходи держави, спрямовані на пом'якшення нерівності в розподілі доходів, що є неминучою характерною рисою ринкової економіки. Вона спрямована на послаблення диференціації доходів і майна, пом'якшення суперечностей між учасниками ринкової економіки і запобіганню соціальних конфліктів.

Безробіття в умовах ринкових перетворень призводить до суттєвих психологічних труднощів особистості, пов'язаних, зокрема, з нездатністю безробітної людини адекватно оцінити ситуацію і причини втрати роботи та виявити активну особистісну поведінку в професійній перепідготовці.

Отже, у розв'язанні особистісних проблем безробітних важливим є надання їм адекватної психологічної допомоги шляхом розвитку в них у

процесі професійної перепідготовки активності щодо рефлексії свого досвіду, формування відповідних цінностей і активної особистісної поведінки.

Дослідники психологічних проблем безробіття відзначають, що своєрідною проекцією соціального статусу безробітного на внутрішній світ людини є зміна її актуального психічного стану, пов'язане з адаптаційними змінами в цілісній системі особистісної саморегуляції соціальної поведінки суб'єкта.

Людина, яка втратила роботу, опиняється в складній життєвій ситуації, відчуваючи при цьому безліч важких переживань, стресові стани. Необхідно відзначити, що такі стани безробітних, як почуття провини, страх, комплекс “невдахи”, пригніченість перешкоджають пошуку роботи, професійної самореалізації, ще більше посилюючи ситуацію, викликаючи почуття безвиході. Але разом з тим необхідно мати на увазі, що не можна складати уніфікований “портрет стану безробітного” без урахування віку, освіти і статевих особливостей, так як ряд досліджень вказують на те, що дані відмінності існують.

Отже, специфіка ситуації безробіття полягає в тому, що в сучасних умовах ринку праці в Україні вона відрізняється відносною стійкістю. Усередині цієї ситуації в широкому сенсі, виникають конкретні вузькі “підситуації”, пов'язані з пошуком роботи. З одного боку, безробіття може виявитися творчим, мобілізуючим волю випробуванням, змушує людину змінювати своє ставлення до можливості працевлаштування, стимулювати процес усвідомлення себе як суб'єкта ринку праці, а також стимулом високопродуктивної праці. Виступає стимулом професійного перенавчання. Але з іншого боку, безробіття являє собою проблему, що створює прямий і потужний вплив на психіку людини, на сприйняття загальної ситуації безробіття, викликаючи при цьому сильні емоційні переживання, стан фрустрації, агресії, призводить до втрати смислів громадської активності. В результаті сформованого стану, умовно названого нами як стан невизначеності і втрати стабільності, формується нова для особистості модель

поведінки, яка розкривається в різних способах адаптації безробітних. Психологічне визначення безробіття характеризує його як особливий стан особистості, що виражається в спотворенні соціального сприйняття навколишньої дійсності, активізації негативно-депресивних комплексів, формування системи нових ціннісних орієнтацій.

Таким чином, результати наукових досліджень, проведених останнім часом, підтверджують існування низки емоційних, соціальних, фінансових, сімейних медичних та політичних наслідків безробіття. Серед емоційних наслідків безробіття називають низьку самооцінку, депресію, суїцид. Серед медичних проблем – порушення здоров'я, викликане стресами. Причина психологічних проблем, викликаних безробіттям, криється в непростому зв'язку, що існує між усвідомленням себе як успішної особистості і роботою, як способом заробляння на життя.

До соціально-психологічних проблем безробіття потрібно віднести суттєві негативні наслідки і для родини, і для безпосереднього оточення особи, яка втратила роботу, і для суспільства в цілому. Все це лише підкреслює актуальність і практичну значимість подальшого вивчення психологічних аспектів проблеми безробіття.

На підставі аналізу літератури можемо зробити висновок, що проблема безробіття як соціально-економічне явище є наслідком макро і мікроекономічних змін, об'єктивних і суб'єктивних детермінант, що потребує розв'язання на загальнодержавному рівні з впровадженням економічних, соціальних, організаційних заходів і системи перепідготовки з використанням методів психологічного супроводу.

Перераховані негативні психоемоційні стани призводять до виникнення серйозних перепонів адаптації безробітних до соціальної ситуації та ускладнюють відшукання нових конструктивних варіантів пошуку роботи. Психологічне консультування безробітних дозволить: вирішити питання соціальної адаптації, подолання внутрішніх конфліктів та особистісних криз громадян, які потребують працевлаштування; допомогти в набутті навичок

ефективної взаємодії та спілкування з роботодавцями та керівниками підприємств; розкрити внутрішній потенціал безробітного; раціонально використати його трудовий потенціал; підвищити рівень психологічної культури безробітного.

Дослідження показали, що найбільш актуальними у вирішенні психологічних задач є знання про: а) особистісні особливості безробітного та механізми соціальної регуляції його поведінки; б) специфіку його стратегії пошуку роботи і самої ситуації бачення наслідків, психологічних засобів виходу з кризи; в) ставлення до служби зайнятості.

Отримані результати підкреслюють роль психологічної допомоги в ситуації довготривалого безробіття, метою якої є оптимізація внутрішнього самоставлення безробітних, підвищення їх самооцінки та розвиток здатності до ефективного цілевизначення і планування власного професійного майбутнього.

Важливою є здатність розглядати ситуацію професійної кризи як можливість щось змінити на краще, апробувати нові шляхи власного професійного розвитку, а формування відповідного ставлення до ситуації безробіття є одним із головних завдань психологічної допомоги безробітним.

Ставлення до ситуації безробіття та до своїх можливостей в контексті побудови власної кар'єри є визначальним чинником поведінки в ситуації безробіття, який визначає ступінь її конструктивності-деструктивності, який може варіювати від активності, спрямованої на розвиток нових здібностей та підвищення власної професійної кваліфікації до пригніченості, невпевненості й тривоги.

Таким чином, головним завданням надання профорієнтаційних послуг в системі служби зайнятості є зміна особистісної самосвідомості безробітних, що є безперечною умовою ефективності їх професійної самореалізації.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>